

светапогляду нашага народа і дазваляюць больш поўна ўявіць каштоўнасці, жыццёвыя ўстаноўкі і асаблівасці сямейнага ладу беларусаў.

Літаратура:

1. Лепешаў, І.Я., Якалцэвіч, М.А. Слоўнік беларускіх прыказак / І.Я. Лепешаў, М.А. Якалцэвіч. – Мінск: Беларус. навука, 2002. – 511 с.
2. Довнар-Запольский, М.В. Исследование и статьи / М.В. Довнар-Запольский. – Киев: 1909. – Т. 1.

НЕВЕРБАЛЬНЫЯ СРОДКІ ЗНОСІН ЯК ВЫРАЖЭННЕ ЁНУТРАНАГА СТАНУ ГЕРОЯЎ МАСТАЦКАГА ТВОРА

Чарнышова А.М.,

аспірант УА «ГДУ імя Ф. Скарыны», г. Гомель, Рэспубліка Беларусь
Навуковы кіраўнік – Станкевіч А.А., доктар філал. навук, прафесар

Чалавек перадае інфармацыю не толькі пры дапамозе слоў, але і праз міміку, жэсты, паставу, позірк і іншыя невербальныя сігналы. Як адзначаюць даследчыкі, “разнастайныя эмоцыі, выражаныя ў словах і выказваннях, зразумелы ўсім размаўляючым на гэтай мове, таму што яны абагулены, таму што яны сапраўды з’яўляюцца формай адлюстравання акаляючага свету і таму што яны – частка карціны гэтага свету. У гэтым плане эматыўнасць з’яўляецца ўласцівасцю мовы выражаць эмацыянальныя перажыванні праз асаблівыя адзінкі” [1, с. 88]. Невербальныя сродкі зносін аўтар мастацкага твора таксама можа выкарыстоўваць для выражэння ўнутранага стану чалавека. Сюды адносяць адлюстраванне эмоцый, пачуццяў, перажыванняў, мысленчага працэсу і г.д. Пры дапамозе апісальнага метада мы паспрабуем адлюстраваць неабходнасць выкарыстання невербальных сродкаў зносін у любым мастацкім тэксце.

Ужываючы кінемы, аўтары робяць характары твораў і саму сюжэтную канву больш цікавай і эмацыянальнай. Ствараючы твор, пісьменнік надзяляе кожнага персанажа пэўным характарам, кожны з іх сутыкаецца з падзеямі, фактамі, іншымі персанажамі, якія выклікаюць у іх ці пазітыўныя, ці негатыўныя эмоцыі.

Разглядаючы раманы У.Караткевіча, скажам, што эмоцыі персанажаў аўтар заклаў не толькі ў іх мову, але і міміку, паставу і асабліва адлюстраваў у іх вачах. Што датычыць жэстаў герояў, то яны часцей выражаюць сувязі паміж людзьмі, і таму іх ужыванне накіравана на адлюстраванне зносін герояў адзін з адным.

Аналізуючы раманы, мы знаходзім наступныя прыклады паравербальных сродкаў, якія выражаюць унутраны стан герояў, іх эмоцыі, пачуцці і настроі:

здзіўленне: Суровыя бровы старога разышліся. “Згаленне? Магчыма. Але ж вы жылі іхняй працай на вашай зямлі...” [2, с. 228];

радасць: Пылок ляцеў проста ў вочы коням задняй тройкі. Наталля, смеючыся і закахваючы вочы, пляскала далонькамі і спявала [3, с. 14];

упэўненасць: “Вы адзін не здолееце”, – са спакойнай усмешкай на прыгожых і жорсткіх вуснах сказаў Пора-Леановіч [4, с. 21];

зацікаўленасць: “Чаго ж ты з мытараў пайшоў? – у мядзведжых Балвановічавых вочках бліснула цікавасць. – Праца пачэсная... Харшая... Сам апостал Мацей быў мытар” [5, с. 95];

спачуванне: Глядзела на хлопца цёмнымі спачувальнымі вачыма, часам клала румяную шчаку на далоньку і сумна, па-вясковаму, па-бабску, пахітвала галавой [4, с. 155];

разгубленасць: Перад Лотрам стаў чарговы са святога сямейства. Той самы боўдзіла, што граў у містэрыі Хрыста. Ён перамінаўся з нагі на нагу, і падлога стагнала пад ім [5, с. 93];

непаразуменне: “Усе тры галубы вярнуліся без запісак”, – паўтарыў мніх. “Магдаліна?” – узняў Лотр непаразумелыя вочы [5, с. 242];

страх: Вось і зараз Горава, стоячы наўздалёк, прыўзняла спуджаныя вочы. Але ён не мог ужо ўтрымацца і кінуў: “І для такіх гнід дойліды будавалі ўсю гэту казку” [4, с. 197];

абьякавасць: Напэўна, на хвілінку ён перастаў трымаць на твары маску абьякавасці. А можа, вочы яго таксама былі ўдвая большыя і таму страшныя [4, с. 156];

ганарлівасць: Ганарыста выступала з-пад доўгіх вусоў крутая ніжняя сківіца [2, с. 97];

збянтэжанасць: Толькі гаспадар, нібы не верачы сабе, вадзіў вачыма ў розныя бакі. Нават сюды, у тое месца, дзе стаялі апосталы, часам няцерпна наносіла агнявой спякотаі [5, с. 213 - 214];

гнеў: Яніс стаў перад Горавай, якая сядзела ў крэсле, і, гнеўна надзьмуўшы таўставатыя губы, глядзеў на яе [4, с. 243] і інш.

Прааналізаваўшы дадзеныя прыклады паравербальных сродкаў зносін у мастацкіх тэкстах, можна прыйсці да высновы, што, выражаючы ўнутраны стан персанажаў, гэтыя элементы яскрава

аздабляюць тэкст, робяць яго больш “жывым” і цікавым для прачытання. Як бачна, кінемы могуць выражаць, як станючыя эмоцыі і пачуцці, так і адмоўныя. Разнастайнасць пачуццяў, якія апісаны аўтарам, знаходзяць свой адбітак ў паравербальных сродках. У кожным выпадку невербальныя сродкі падмацоўваюцца моўнымі, якія вельмі дапамагаюць вызначыць семантыку той ці іншай кінемы.

Літаратура:

1. Шаховский, В.И., Категоризация эмоций в лексико-семантической системе языка / В.И. Шаховский. – Воронеж: Издательство Воронежского университета, 1987. – 192 с.
2. Караткевіч, У. Каласы пад сярпом тваім: Раман. Кн. Першая / У.Караткевіч. – Мн.: Юнацтва, 1981. – 381с.
3. Караткевіч, У. Збор твораў. У 8 т. Т. 5. Каласы пад сярпом тваім: Раман, кн. 2 / У.Караткевіч. – Мн.: Маст. літ., 1989. – 527с.
4. Караткевіч, У. Нельга забыць: Раман / У.Караткевіч. – Мн.: Маст. літ., 1982. – 335 с., іл.
5. Караткевіч, У. Выбраныя творы. У 2-х т. Т. 2. Хрыстос прыямліўся ў Гародні (Евангелле ад Іуды): Раман / У.Караткевіч. – Мн.: Маст. літ., 1980. – 400 с.

СРЕДСТВА ВЫРАЖЕНИЯ ВНУТРЕННЕЙ МОДАЛЬНОСТИ

Чечельницкая Е.М.,

студентка 4 курса УО «ВГУ им. П.М. Машерова», г. Витебск, Республика Беларусь

Научный руководитель – Гальченко Л.В.

Категория модальности является одной из основных категорий в европейских языках, где она «охватывает всю ткань речи» [1, с. 483]. Наряду с традиционно выделяемыми объективным и субъективным видами модальности, некоторые российские языковеды (Виноградов, Ермолаева, Кураков) выделяют также внутреннюю модальность. Целью данного доклада является определение места внутренней модальности в общем понимании категории модальности, а также обзорное представление основных средств выражения данного типа модальности – модальных глаголов.

Л.С. Ермолаева под внутренней модальностью понимает «отношение субъекта (реже объекта) действия к совершаемому им действиям (для объекта – отношение к действию, которому он подвергается): Erwillesen. Die Krankheit will kuriert werden.» [2, с. 48]. Кураков уточняет данную дефиницию: внутренняя модальность – это «отношение грамматического субъекта (подлежащего) предложения к событию, выраженному инфинитивной формой глагола». [3, с. 4]. Сам же тип отношения передается модальными глаголами в их первичном значении. Все три типа модальности (объективный, субъективный и внутренний) имеют различный вес в языковом высказывании. В отличие от объективной модальности, субъективная и внутренняя модальности носят факультативный характер.

Основным средством выражения внутренней модальности являются модальные глаголы, а также определенные синтаксические конструкции и глаголы типа *brauchennicht, lassen*, которые в некоторых значениях имеют статус модальных. Всем этим глаголам, наряду с другими языковыми единицами, присущ системный характер. Как и другие единицы языка, их связывают, прежде всего, отношения противопоставленности или оппозитивности, а также отношения синонимии и вариативности.

Выделяют внутреннюю модальность возможности и внутреннюю модальность необходимости.

Внутренняя модальность возможности представлена в современном немецком языке модальными глаголами *können* и *dürfen*, с одной стороны, а с другой – синтаксическими конструкциями *sein + zu + Inf.* и конструкцией *sich lassen + Inf.* Несмотря на то, что все они выражают идею возможности осуществления действия, характер этой возможности далеко не одинаков. Известно, что в своих основных значениях *dürfen* выражает разрешение, а *können* – возможность что-либо сделать, а также физические и психические умения. Следует упомянуть, что в современном разговорном немецком *können* постепенно вытесняет *dürfen*. Сравните: *Sie können jetzt nach Hause gehen*.

Для выражения модальности необходимости немецкий язык также располагает целой системой средств, интерпретирующих эту необходимость по-разному – это модальные глаголы *sollen* и *müssen*, а также синонимичные им конструкции *sein + zu + Inf.* и *haben + zu + Inf.* *Sollen* обозначает действие, продиктованное извне, а *müssen* – внутреннюю необходимость.

Особое место занимают глаголы *brauchennicht* и *lassen*, так как по своему значению они находятся на границе между средствами выражения возможности и необходимости. *Brauchennicht* отрицанием *nicht* указывает, с одной стороны, на обусловленную возможность не совершать что-либо, а с другой – на необязательность выполнения действия. Глагол *lassen* по своей семантике может выражать возможность, как *dürfen*, а также необходимость, как и *sollen*. Глагол *lassen* выражает «либо требование, трактуемое его инициатором как необходимость, либо разрешение, трактуемое тем же инициатором как возможность осуществления кем-то вторым некоего действия» [1, с. 12].